

la coua ('trena', trad. «der zopf»). OPou tradueix *clencha* per «discrimen» (p. 245) i repeteix la mateixa traducció però amb grafia *clenxa* a les pp. 246 i 313 (junt amb «lo *clenxador*: discriminatorium» i junt amb *pentinar-se* i amb *lo front*). Ho varen admetre amb a bon valencià en aquest sentit Sanelo (D14v1, E57v1) i Carles Ros: «carrera: quando se toma por la división u señal que dexa el pelo en la cabeza, al partirlo en dos metades para echarlas a un lado y a otro».⁴ Confirma la gran antiguitat del mot en català la perfecta correspondència del timbre de la *é* en els tres dialectes principals: *clænxa* en mall. (*Damen.*, *AlcM*), *clênxa* o *crênxa* en català occidental (Borges Blanques: *B DLC* vi, 40) i valencià, i *clênxa* en català oriental cosa que, en harmonia amb la manca de diftongació en castellà, postula una base amb *Ē* o *ī* primitiva. Completant les dates, tenim formes un poc divergents en valencià i en cat. extrem-occidental, unes i altres amb *cr-* i amb diversos sentits especials. Avui en valencià el mot expressa més aviat flocs de cabells que no la partió, que, almenys a la capital, es diu avui *la ralla*. M'explica Giner i March (1955) que el mot no hi és generalment usat. Però l'usen en diversos llocs, creu ell que sempre en la pron. *crenxa*: a la Font d'En Carroç (Gandia) 'floc de cabell', en el Maestrat (C. Salvador) un floc de cabell que sobresurt, que es deixa créixer, que penja; en l'ús que ell ha sentit viu a la capital és «una grenya ordenada»; en un fadrinet, un floc llarg, en una dona el floc de cabells llargs que es lliga formant una clenxa. I això deu ser ja el que entenia JRoig: «veus-les brodades, / e divisades: / coha tallada, / *crencha* calada / fins a les celles» (*Spill*, v. 10024); d'ací *crencher*, també en JRoig: «volent restar / sens del tot rompre, / yo só qui compre / alfarda, treça, / listada peça / --- / claver, correja, / bossa, aguller, / pinta, *crencher*, / stoig, gavinets, / guants, ventallets ---» (v. 2168), cosa que Sanelo explica «*crenchero* para el moño; rascador» (D 14v1).

Ara bé la forma en *cr-* (*gr-*) és sobretot la que presenta el sentit aplicat a les muntanyes. I reparem bé que aqueixa mena d'aplicació semàntica és un fet internacional: el scr. *simân-* (també *simā* f., *simântah* m.) és 'clenxa dels cabells' («haarscheide, scheidtel»), però també significa 'límit, frontera' que sol coincidir amb una carena. A l'article *CRIN* veurem que en la variant *clina* aquest nom dels pèls pren també el sentit de 'carena de serra'.

Doncs bé, *grintxa* és 'carena d'una muntanya' a la Vall d'Aran, *crentxell* id. a Espot, *crenxa* en altres punts del Pallars i a Tortosa (*BDC* III, 93; *krêŷça*, 1923), aran. *grintxo* 'penyal'. També en terres ribagorçanes per a 'carena': *klêŷça* a Tragó de Noguera i a Blancafort i *krêŷça* a Camporrells i el Torricó; i és gran l'arrelament d'aquesta acc. a l'Alta Ribagorça i Pallars superior: *krêŷça* a tota la vall de Boí (Durro, Taüll, 1953, etc.) i a l'Alt Isàvena: *klêŷça* a Beranui, *grêŷça* a Castrossit i en molts altres llocs. Variants, doncs, molt entremesclades: per bé que sigui *krêŷça* a la Ribagorçana i enllà, hi ha *clênxtxa* a la Conca de Tremp (a Sta. Engràcia i Gulp), el Flamicell i la Vall

d'Àssia, però *grêŷça* a Moror, *crentxó* 'serrat' a Giró; i la variant amb *i*, *clintxa*, l'he sentida, per una part, en valls superiors pallareses (Espot, junt amb un masculí *clintxo*), per l'altra en el Nord valencià («pujar per esta *klîŷça* a Alcalà de Xivert) (anys 1956-61). I segurament deguda a la influència del sinònim *CRIN/clina*, però també «*greŷçeta* de roques» en el Migjorn val. (Pedreguer, 1962).

En aqueix sentit, aquesta paraula està molt propagada en el NE. del domini alt-aragonès: *grenchas* a Torla⁵ per 'carenes', i més riu avall, a Bergua pren el sentit de 'conjunt de pedres posades dretes al capdamunt d'una paret que reclou un camp, per tal de fer-la més alta i difícil de saltar', i allà fins pot aplicar-se a cada una d'aquestes pedres (1965). Però el cas és que això només és d'una part de l'Alt Aragó, i res de semblant no es coneix en la resta dels dominis castellà ni portuguès, en contrast amb la gran extensió catalana. I aquestes grosses arrels en el terror, en la part més conservadora del domini català reforcen així mateix la seguretat del major autoctonisme del mot català que del cast.-portuguès.

Completo encara les dades nostres en la llengua moderna. Del verb, en alguns vells romanços: «una vella tinc a casa — que tenia centy un any: / ella 's *clenxa* y es pentina, com un jove de quinz' anys», MilàF, *Romllo.*, 563C; «Caterina se pentina ab una pinta d'agent / se'n pentina y se n'enclenxa sota 'l finestral d'argent», id., 362.3. «Per la dificultat de separar en *clenxes* absolutes les coses humanes, pot haver-hi regions que no sigui fàcil distingir de la veritable nació», Coromines, *La Sobirania de les Persones Polítiques*; a les Illes, el mot no és sols de Mallorca i Menorca sinó també civissenc: «*clencha*: raya del peinado» (PzCabreró; i Castelló, *Rond. Eiv.*, p. 55); el verb *clenxinar* no és sols ross. per «pentinar, fer la clenxa» (*MiscFabra*, 185) sinó que, almenys en la forma *enclenxinat*, -ada, 'ben pentinat' m'és molt usual a Barcelona des de la meua adolescència. Maestr. *brintxes* i *grentxa* 'grenya', *grintxera* 'crin del cavall' (Ga. Girona, *Voc.*, p. 413), *grintxut* 'de gran crinera': «la colla aventurera / del caid Belatxo --- ja corre / muntant *grintxuts* corsers», Ga. Girona (*Seidia*, 57). Potser *grinxots* «Veronica heterofolia L.» (-*chots*, Cavanilles, *Obs.* II, 323; *ACCV* v, 34).

No caldrà repetir ací gaire dades de la informació castellana sobre el nostre mot: per a la major part n'hi haurà prou amb remetre al *DCEC* (I, 937-9). Apareix primerament en el diccionari llatí-castellà d'A. de Palencia. El context d'aquest autor mostra que ell li donava el sentit quasi-abstracte de 'partidura del cabell': «los ramales que son puestos para partir la *crencha* de los cabellos de las donzellas --- aguja o spinillaa con que las donzellas se fazen la partidura de los cabellos delanteros, que dizen *crencha*»; també és el que li dona Covarrubias; o en aquest o en el concret de 'ratlla dels cabells' l'usa Diego Gracián (1548), mentre Oudin li dona clarament aquest («*crencha*: la greve de la teste»), i en un refrany citat per Mal Lara (1568) és cada una de les dues metitats dels